

TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂR KESİMLERİN DİLDE SADELEŞME POLİTİKALARINA YAKLAŞIMI

Hüseyin YAŞAR *

Özet

Dil kavramı, bilimsel kaynaklar içerisinde farklı yönlerini ifade edecek şekilde tanımlamalara tabi tutulmuştur. Bu kavramın politik süreçlerin konusu olması ise milliyetçilik anlayışı ile beraber gelişmiş ve özellikle devletlerin kendi siyasi birimleri içerisinde bulunan halk kitlelerini bir arada tutmaları adına bir enstrüman olarak kullanılmıştır. Meseleye Türkiye özelinde bakıldığında ise, önceleri sadece topluma yaygınlaştırma çerçevesinde ele alınmış iken, yirminci yüzyıl ile beraber, millet tanımlaması içerisinde kendisine yer bulmuş ve kültürel devrimlerin bir parçası olarak ele alınmıştır. Bu noktada ortaya çıkan devrimlere muhafazakâr ve dini çevrelerin büyük tepki vermiştir. Bu konuda devletin uyguladığı politikalara karşı, dini çevreler de bir politika belirlemiş ve kendilerine özgü bir yol tutturmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Dil Politikaları, Türkiye Cumhuriyeti, Muhafazakâr Toplum, Dini Çevreler

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Doktora Öğrencisi huseyinyasar4506@gmail.com

Abstract

The concept “language” has been defined in many different ways in scientific sources. The language issue became one of the main themes of the political processes after nationalism appeared in Europe in 19th century. After then, it started to be used by the states so as to bring the people under their governments together. When this issue is examined particularly in Turkey, it is seen that during the Ottoman era in 19th century, it was taken as a problem of dissemination among the public and they tried to teach Turkish language many different nations under their sovereignty. But in the 20th century, many things changed about language policies and it became an issue to redefine the nation in the country. During the Republic era, it was seen as a part of the cultural revolutions. After that, the main characteristics of Turkish language were tried to be changed by the state and the conservative environments reacted against these policies. Then they tried to implement their own policies about Turkish language.

Key Words: Language, Language Policies, Turkish Republic, Conservative Society, Religious Environments

GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan modernizm akımının kendine belirlediği en önemli ideoloji milliyetçilik olmuştur. Bir toplumu ortak Milliyet etrafında toplayacak ve onlara bu ortaklığı hissettirecek en önemli kavram ise dil olarak ortaya çıkmıştır. Bu yönü itibarıyla büyük önem kazanmış olan dil kavramı, devletlerinin politikalarında önemli bir yer tutmuş ve toplumları etkileyecek birtakım politikaların konusu olmuştur. Ancak ortaya konan bu değişimlere tepki veren başka çevreler de olmuştur.

1. DİL

Dil ile ilgili yapılan tanımlarda farklı bakış açılarının olduğu göze çarpmaktadır. Genel olarak insanlar arasında iletişimi sağlayan araç olarak tanımlamak mümkündür. Bunun yanında, duygu ve düşüncelerin anlamlı şekilde ve belirli ses dizgeleri içerisinde ifade edilmesidir.¹

Merriam Webster sözlüğü dil kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “İnsanların duygu ve düşüncelerini birbirine ifade etmek için kullandıkları kelime ve işaretler sistemidir.”² Türk Dil Kurumu sözlüğündeki tanımına bakıldığında şu ifadeler rastlanmaktadır: “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan³”

Genel olarak bu şekilde tanım vermek mümkün iken, diğer taraftan da dilin değişik alanlarda değişik sınıflandırmalara tabi tutulduğu görülmektedir. Günlük dilin haricinde çeşitli bilimsel alanlara ve meslek gruplarına göre dil konusu farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık içerisinde genel olarak yukarıda tanımı verilen dil kavramına karşılık yeni tanımlamalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.⁴

Toplum içerisinde dil, birçok farklı fonksiyon görmekle beraber, çatışmaları hem doğuran hem de çözen bir kavram olarak kullanılmaktadır.⁵ Dolayısıyla ortaya çıkan

¹ Zeynep Korkmaz, (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, “Dil”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 43.

² Merriam Webster, “language”, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/language>

³ Türkçe Sözlük, (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara, s. 526.

⁴ Sabahattin Gültekin, (2014), *Edebiyat ve Hukuk İlişkisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, s. 92

⁵ Gültekin, 2014, a.g.e., s. 95

süreklilik içerisinde değişik tanımların ve sınıflandırmaların ortaya çıkması da bu sürekliliğin doğasına uygunluk arz etmektedir.

2. KÜLTÜR

Yapısı gereği canlı bir organizma gibi yaşayıp gelişen dil olgusunun varlığı boyunca içinden geçeceği değişimleri belirleme noktasında en yetkin kavramlardan birisi kültür olduğu için onun da tanımlanması gerekmektedir. Aynı şekilde, kendisinin önemli öğelerinden biri olan dil gibi, tanımlanması zor olan kavramlardan bir tanesi de kültürdür. Bilim Tarihi içerisinde bu kavrama birçok farklı tanımlamanın getirildiği görülmektedir.⁶

Yapılan tanımların çeşitliliği kültürün karmaşık yapısından ortaya çıkmaktadır. Çünkü kültür, bir taraftan evrensel bir takım normlar ölçüsünde ele alınabileceği gibi yöresel ve her sosyal birimin kendine has özellikleri içerisinde ortaya çıkacak bir tanımın içine de oturtulabilir. İnsan toplumlarını inceleyen bilimler, toplumları ele alırken birçok yönleri itibarıyla değerlendirmeye tabi tutmaktadır. İçinde buldukları coğrafi ortamdan, tarihi süreç içerisinde şekillenen gelenek ve inançlarına, nüfus yapılarından siyasi yapılanmalarına, ekonomik durumlarından sosyal statülerine kadar birçok farklı kavramların insan toplulukları içerisinde farklı şekiller aldıkları ve kültür yapılanmasında rol oynadıkları görülmektedir.⁷

Sözcüğün etimolojik kökeni ne bakıldığında "edere-cultura" sözcüğünden türediğine dair bir kanı vardır. Bu sözcük ise Latince'de tarım anlamına gelmektedir.⁸ Bununla birlikte, "colere" sözcüğünden türediğine dair başka bir anlayış bulunmaktadır ki bu sözcük özenle işlemek, inşa etmek, eğitmek ve ekip biçmek gibi anlamlara gelmektedir.⁹

Kültür sözcüğünün modern dünyada kullanılan tanımlarına bakıldığında, insan topluluklarının ortaya çıkardığı ürünlerin ve değerlerin bütünü olarak ele alınması mümkündür. Bununla beraber, farklı bilim dalları farklı tanımlamalarla beraber ifade etmeye çalıştığı için, bu sözcüğün çok farklı anlamları yüklendiği görülmektedir.¹⁰

⁶ Mahadev Apte, (1994) *Language in sociocultural context*. In: R. E. Asher (Ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol.4 (pp. 2000-2010). Oxford, Pergamon Press.

⁷ Özer Ozankaya, (1994). *Toplumbilim*. (8.bs.) İstanbul, Cem Yayınevi. S. 14-16

⁸ Anıl Çeçen, (1984), *Kültür ve Politika*, Hil Yayınları, İstanbul. S. 4

⁹ Raymond Williams, (2005), *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözcüğü*, Çeviren: Savaş Kılıç, İstanbul, İletişim Yayınları, s.. 106

¹⁰ Çeçen, 1984, a.g.e., s. 10

UNESCO'nun 1969 yılında getirmiş olduğu tanıma göre kültür, bir insan topluluğunun tarihi gelişim konusunda ortaya koyduğu şuur demektir. Bu şuur ile beraber insanlar var olma azmi ve gelişme isteğini canlı tutarlar.¹¹

Bir başka tanıma göre kültür, insanların karşılaştıkları problemleri çözme noktasında ele aldıkları tarzın ortaya çıkmasındaki uğraşdır. Bu Ulaşlar neticesinde ortaya çıkan durumlar insanlar arasında alışkanlıklara dönüşür ve bu haliyle kültür olarak tanımlanırlar. Sosyal bilimlerde anlaşılan şekliyle, toplum içerisinde bulunan manevi değerlerin hepsine birden kültür denilmektedir. Bu değerler; örf ve adetler, toplumların algılama tarzları ve yaşamlarına anlam verme biçimleri olarak kendilerini göstermektedir.¹²

Bu tanımlar içerisinde insan Yaşamının ortak bir eseri olarak ortaya çıkan kültür, birtakım evrensel özellikler göstermektedir. Bu özelliklere bakıldığında şunları sıralamak mümkündür:

- 1) Kültür kendini gözlemlenebilir davranışlar, değer yargıları ve bu yargıların altında yatan sebepler ile beraber göstermektedir.
- 2) Kültür insan davranışlarını etkilediği gibi aynı davranışın farklı toplumlarda farklı anlamlara gelmesi noktasında önemli işlevler de görmektedir.
- 3) Kültür kavramı, Evrensel olandan farklı olduğu gibi, bireylerin ortaya koyduğu kişiliklerden de farklıdır.
- 4) Kültürün çok yakın ilişki içerisinde bulunduğu kavramlardan bir tanesi, sosyal grup anlayışdır. Bir bireyin tek başına kaldığı bir yerde kültürden bahsetmek mümkün değildir. Ele alınan bir konunun kültür ögesi olması için insanlar arasında ele alınmış ortak bir anlayışın ürünü olması gerekmektedir.
- 6) Kültürün sosyal ve kişisel yönleri bulunmaktadır. Sosyal alanda üretilen kültür bireyler üzerinde bir etki bıraktığı gibi, her birey de içinde bulunduğu sosyal çevrede kültür ögesine katkılar sunmaktadır.

¹¹ Nevzat Kösoğlu, (1992), *Milli Kültür ve Kimlik*, İstanbul, Ötüken Yayınları, s. 147

¹² Erol Güngör, (1989), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, 7. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınları, s. 35

7) Kùltürlerin bir taraftan herkese ait Evrensel değerleri olduğu gibi, bir kùltürü diğerinden ayıracak kendine has değerleri de bulunmaktadır.

8) Kùltür, hayvanlarda olduğu gibi içgüdüsel olarak gelecek nesillere geçmez, içine girince öğrenilir.

8) Kùltürün en önemli yönlerinden bir tanesi zaman içerisinde değişime uğramasıdır.

9) kùltür içerisindeki bütün öğeler birbirleriyle bağlantı içerisinde. Dolayısıyla her kùltür, kendi içerisinde anlamlı bir bütün oluşturmaktadır.

10) Bir kùltürel alınırken, değerlendirme şeklinde değil, tanımlama şeklinde ele alınması gereken bir kavramdır.¹³

3. DİL POLİTİKALARI

Dil politikalarının ortaya çıkmasına sebep olan temel kavram milliyetçiliktir. Siyasi süreç içerisinde krallıkların zayıflaması ve yavaş yavaş demokrasiye doğru geçişin yaşanması ile eş zamanlı olarak Dünya üzerinde ticaret hacmi ve zenginlikler de artmış ve gelişen dünya içerisinde on dokuzuncu yüzyılda Sanayi Devrimi ortaya çıkmıştır. Bununla beraber şehirleşmeye başlayan insanları ortak değerler etrafında toplayacak ve onları bir siyasi Birlik içerisinde tanımlayacak anlayış olarak milliyetçilik ortaya çıkmış ve bu kavram etrafında değer yargıları oluşmaya başlamıştır. On dokuzuncu yüzyılda ortaya çıktı milliyetçilik anlayışı, modern ve laik insan tipini ön plana çıkarmış ve bu insanı teknik olarak da uzman olarak görmek istemiştir. Bütün bu değer yargılarını bir arada tutacak ve insanlara ortak bir Milliyet'in etrafında topladıklarını hissettirecek temel kavramlardan bir tanesi olarak ortak dil meselesi ön plana çıkmıştır. Böylece aynı coğrafya ve siyasi birim içerisinde yaşayan insanların milliyetçiliklerine vurgu, ortaklaştıkları dil üzerinden yapılmıştır.¹⁴

Milliyetçilik akımları ile beraber ortaya çıkan uluslaşma süreçleri içerisinde, insanları homojen bir hale getirerek aynı duygu ve düşünce etrafında birleştirme amacına matuf olarak kullanılan temel kavramlardan biri dil olmuştur. Dolayısıyla bir uluslaşma enstrümanı olarak

¹³ Helen Spencer-Oatey, (2012), *What is culture? A compilation of quotations*, GlobalPAD Core Concepts, Available at GlobalPAD Open House, pp. 3-15

¹⁴ Hüseyin Sadoğlu, (2002), *Uluslaşma sürecinde Türk dil politikaları (1839-1950)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, s. 20

dil politikaları ortaya çıkmış ve dil üzerinde yapılan vurgu ile beraber, ortak bir ülkü etrafında insanlar bir araya getirilmeye çalışılmıştır.¹⁵

Dil politikası denildiğinde, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar itibariyle özellikle devletlerin, yukarıda bahsi geçen milliyetçilik anlayışı çerçevesinde kendi siyasi birimleri içerisinde konuşulan diller üzerinde ortaya koydukları birtakım tasarruflarıdır. Bu tasarrufların en çok göze batan yönü bilinçli bir şekilde yürütülmüş olmalarıdır. Bu politikaların uygulanmasında çok çeşitli amaçlar güdüldüğü gibi, özel amaçlar çerçevesinde milli kimlik oluşturmak ve bunu güçlendirmek şeklinde ortaya çıktıkları görülmektedir. Ayrıca bu politikaların çok geniş bir spektrumda ele alındıklarını ifade etmek gerekir. Resmi dil üzerinde ortaya çıkabildiği gibi, azınlık dilleri üzerinde de ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca ülke içinde öğretilen yabancı diller de bu noktada dil politikalarının konusu olabilmektedir.¹⁶

Osmanlı döneminde Tanzimat ile beraber bir dil politikası kavramı devletin gündemine girmeye başlamıştır. Bu dönemde “havastan avama” anlayışı çerçevesinde dil öğretiminin yaygınlaştırılarak bir noktada halkın aydınlatılması ve alacağı eğitim ile beraber modernizmin gereklerine uygun hale gelmesi hedeflenmekteydi.¹⁷ Bu noktada devletin ele almaya başladığı diğer bir dil politikası, yeniden tanımlanan vatandaşlık tanımı ile beraber Osmanlı ülkesi içindeki herkes dinine bakılmadan eşit vatandaş sayıldığı için, hepsini ortak paydada toplayacak bir dile ihtiyaç duyulmuştur ki bu da doğal olarak Türkçe olmuştur. Böylece Tanzimat devrinde ortaya çıkan yeni devlet düzeni ve vatandaşlık tanımı çerçevesinde bir dil politikası ortaya çıkmıştır.¹⁸

Sonrasında ikinci Abdülhamit döneminde, Kanun-i Esasiye konulan madde ile beraber Türkçe resmi dil olarak kabul edilmiş ve ilgili madde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Memaliki Osmaniye’de bulunan akvamdan her biri kendilerine mahsus olan lisanı talim ve taallümde*

¹⁵ Alper Kasımoğlu, (2012), “Milliyetçilik Ve Dil: Dil Milliyetçiliğinin Başarı Ve Başarısızlıkları”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, s. 166

¹⁶ Özlem Eraydın Virtanen, (2003). “Dil Politikalarının Milliyetçilik Hareketlerindeki Tarihsel Kökenleri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları*, Ed: Ebru Uzpeder, İstanbul, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, s. 19

¹⁷ Hüseyin Sadoğlu, (2010), *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 62

¹⁸ Sadoğlu, 2010, a.g.e., s. 66

*muhtardır. Fakat hidemat-ı devlette istihdam olunmak için devletin lisan-ı resmisi olan Türkçeyi bilmek şarttır.*¹⁹”

İttihat ve Terakki dönemine gelindiğinde, cumhuriyete miras kalacak olan birçok değil politikasının oluşmaya başladığı görülmektedir. Özellikle Türkçe'nin yaygınlaştırılması ve örgün eğitim kurumlarında ilkokuldan başlayarak herkese üretilmesi temel bir politika olarak ortaya çıkmış, bununla beraber özellikle Araplar üzerinde olumsuz tesirler icra etmeye başlamıştır. Bu dönemde milliyetçilik anlayışının bir gereği olarak Bütün Osmanlı ülkesi içerisinde bir Türkleştirme çabasının içinde bulunduğu görülmektedir.²⁰

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, bir politikalarının kültür politikaları bağlamında ele alındığı ve çok büyük radikal değişimlere gidilmeye çalışıldığı görülmektedir. Her şeyden önce kültür olgusunu geleneksel anlamlarının dışında ele almak isteyen Kemalist düşünce, bu meseleyi bir birikim eseri olarak görmekten öte, kendi iç dinamikleri içerisinde yeniden oluşması gereken bir durum olarak algılamıştır.²¹

Ele alınan kültür devrimleri bağlamında, dil politikalarına da önem verilmiş ve özellikle Arapça ve Farsça kelimeler Türkçeden ayıklanarak saf bir dil oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla beraber o güne kadar üzerinde radikal adımlar atılmış olan alfabe mevzusu gündeme gelmiş ve bu değişimler çerçevesinde Latin alfabesi kabul edilmiştir.²²

Kültür devrimleri çerçevesinde ele alındığı ifade edilen dil politikaları, cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından birtakım basit değişimler olarak ele alınmamıştır. Onlara göre ortaya konulacak olan kültür devrimi ile beraber zihinlerde tamamen farklı anlayışları yerleştirecek birtakım değişimlerin olması için, kullanılan günlük dilin de aynı değişimlere tabi tutulması gerekmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında da, batılılaşmanın bir gereği olarak modern ve pozitivist bir anlayış çerçevesinde, eskiden beri yer etmiş olan birtakım zihniyetlerin, inanışlarında alışkanlıklarının değişmesi için dinde reform anlayışı benimsenmiş ve köklü değişikliklere gidecek olan yol açılmıştır.²³

¹⁹ Kanunu Esasi, Kabul Tarihi: 7 Zilhicce 1293 (23 Aralık 1876), Düstur, Birinci Tertip, Cilt 4, s.1-40.

²⁰ Enver Ziya Karal, (1999), *Osmanlı Tarihi*, IX. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 129-131

²¹ Afet İnan, (1984), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 4. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 206

²² Erik J. Zürcher, (2010), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çeviren Yasemin Saner Gönen, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 275

²³ Sadoğlu, 2010, a.g.e., s. 201-202

Mesele bu bağlamda ele alındığı için, Türkiye'deki muhafazakâr toplum ve onun içerisinde bulunan dini çevreler böyle bir anlayıştan dolayı dil devrimlerine karşı sürekli olarak mesafeli durmuşlar ve bu konuda kendilerine has bir fikir birliği içerisinde olmuşlardır.

4. MUHAFAZAKÂR VE DİNİ ÇEVRELER

Siyasi süreçler içerisinde muhafazakârlık tanımı, Batı toplumu içerisinde ortaya çıkmış ve aydınlanma ve modernizme karşı tepkisel bir hareket olarak kendini göstermiştir. Bu konumlanma içerisinde ortaya çıkan kimliğe en büyük katkıyı din olgusunun verdiği görülmektedir. Modernizmin Batı toplumu içerisinde özellikle Hristiyanlığı hedef alması karşısında gelişen reaksiyonlar muhafazakâr anlayışlar içerisinde çıkmış ve bu dönemdeki radikal değişimlere karşı geleneksel alanda konumlanma olarak kendini göstermiştir.²⁴

Türkiye'de de benzer özellikler taşıyarak modernizmin birçok kurumuna karşı tepkisel hareketler içerisine giren toplum kesimleri, kendilerine özgü yapılarını koruma gayreti içerisine girmişlerdir.²⁵

Bu çevrelerin modernizm anlayışı içerisindeki değişimlere karşı tepkileri, on dokuzuncu yüzyıl itibariyle Osmanlı Devleti'nde başlamış ve sonrasında sürekli hale gelmiştir.²⁶

Bu çalışma içerisinde kastedilen dini çevreler, muhafazakâr toplum içerisinde ortaya çıkmış ve onun içerisinde tarihten getirdiği şekliyle tarikat şeklinde yapılanmış ve üyeleri arasında sıkı bağların bulunduğu sosyal yapılanmalar şeklinde anlaşılabilir. Bu çevreler, dini yaşantının kendi ontolojik çerçevelerini çizmesi sebebiyle, muhafazakârlığın ileri bir boyutunu yaşamış ve bu bağlam çerçevesinde ortaya çıkan devrimlere tepki verdikleri gibi, devletin dil politikalarına karşı da benzer tepkileri geliştirmişlerdir. Bununla beraber kendileri de batılılaşma bağlamında ortaya çıkan devletin dil politikalarına karşı birtakım politikalar benimsemişlerdir.

²⁴ Mehmet S. Aydın, (1986). “Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, s. 125

²⁵ Bekir Berat Özüpek, “Muhafazakarlık Nedir?”, *Köprü Dergisi*, 97. Sayı, Kış 2007, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=822>

²⁶ Necdet Aysal, (Bahar 2011). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Giyim Ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt X, Sayı 22, s. 7

5. DİNİ ÇEVRELERİN DİL POLİTİKALARI

Her şeyden önce Cumhuriyet döneminde ortaya çıkmış olan dil politikaları içerisindeki sadeleşme anlayışına karşı çok sert tepkilerin ortaya çıktığını ifade etmek gerekir. Bu tepkilerin en çok göze batanlarından bir tanesi Cemil Meriç özelinde ele alınabilir. Meriç'e göre "Kâmus namustur!" ve "Kâmusu uzatılan el, namusa uzatılmıştır." Hatta bir noktada Fransız İhtilali ile karşılaştırma yapmış ve eskiye ait her şeyi yıkan böyle bir ihtilalin dahi elini uzatmadığı tek şeyin kâmus olduğunu ifade etmiştir.²⁷

Türkiye'de dil devrimlerine tepki vermiş olan dini çevreler, sadeleşme politikalarına karşı Durmuş ve eski Osmanlıca kelimeleri özellikle canlı tutmak gayreti içerisinde olmuşlardır. Bu çevrelerin Türkiye'deki muhafazakâr kitleler ile iç içe bulunmaları, dil devrimlerine karşı muhafazakar kitle üzerinde propaganda faaliyetlerine görüşmelerine öncülük etmiştir. Bu bağlantılar içerisinde ele alınmış olan birtakım uygulamalara bakıldığında farklı sonuçların ortaya çıktığı görülecektir.

1 Kasım 2010 tarihinde TVNET kanalında yayınlanan "Tarih Sohbetleri" programına konuk olan Kadir Mısıroğlu'nun mütalaaları şu şekildedir:

"Mektup yazılı şey demektir, Arap mektuba risale der. İrsalden,[ırsal kökünden] gönderilmiş şey[anlamında]. Halbuki Türkçede risale küçük kitap demektir. Arap, yazıhaneye mektep der. Ketebe'den, ism-i mekan, yazılan yer. Biz mektebi başka manada kullanıyoruz. Bu bizim mektep dediğimize medrese der. Ders verilen yer, ders. Dersten ism-i mekan. Arapçadan aldığımız birçok kelimeler ya telaffuzda, mesela ilan kelimesi i'landır. Elif'i var ayn'ı[Arapça harfler] var. [Türkçede] hiç kimse i'lan demez. İstifa kelimesi istiğfa'dır. [Türkçede] Kimse istiğfa demez. Türk hançeresi onu kendi telaffuzuna uydurur. Mana kaymaları da var bu mektep kelimesinde olduğu gibi. Mesela Arapçada "Atin-il kürsi" dese "Bana bir sandalye ver." Kürsi, sandalye demektir. Rica ederim sandalyeye kürsi desen hangi Türk anlar. Biz kürsiyi başka şeye kullanmışız. Tamamen tersi de var. Mesela "tasarruf", sarf etmek demektir. Türkçede tasarruf sarf etmeyip biriktirmek demektir. Böyle yüzlerce, binlerce. Bu kelimeler artık Türkçedir. Bin yıl kullandığın "ahlak" kelimesi Türkçe olmuyor. Sen "etik" kelimesini yerleştirmeye çalışıyorsun."²⁸

Bu konuşmanın ana fikrinde ifade edilen nokta şurasıdır ki Türkçenin birçok kelimesi Arapçadan alındığı halde, gerek telaffuz yönüyle gerek kullanım yönüyle Türkçeye uydurulmuştur. Arapçasından farklı olarak Türkçenin dil yapısına ve ağız yapısına

²⁷ Cemil Meriç, (2005), *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 86

²⁸ LİSAN (DİL) MESELESİ – Tarih Sohbetleri, <https://www.youtube.com/watch?v=etIGyNqxiPI>

kazandırılmıştır. Bu fikirlerin ifade edildiği yere dikkat edildiğinde bunun olumlu bir şey olduğu ve bu haliyle o kelimelerin Türkçenin malı olduğu ima edilmektedir.

Hâlbuki diğer taraftan aynı meseleyi gündeme getirip Arapça aslının farklı olduğuna ve birçok kelimenin Arapçasından farklı şekilde kullanıldığına işaret edip bu farklı kullanımların ortadan kaldırılması gerektiğini ifade edenler de olmuştur²⁹. Görüldüğü üzere aynı meselede bir taraf sadeleşmenin gereksiz olduğunu ve Türkçeye giren kelimelerin artık Türkçenin malı olduğunu ifade ederken, diğer taraf bu yanlış kullanımları ortadan kaldırmak adına sadeleşme fikrini savunmaktadır.

Tekrar yukarıdaki konuşmaya dönecek olursa, orada dilde sadeleşmenin kendileri açısından nasıl görüldüğünü açık şekilde ifade etmektedir. Buradaki iddiaya göre asıl hedef Türkçenin sadeleştirilmesi değil, Kur’an ile yoğrulmuş bir Müslüman kültürün ortadan kaldırılmasıdır. Bu milletin çocuklarının elinden Müslümanca düşünebilme şansını almak istiyorlar. Ayrıca bu hareketin aranacak başka hiçbir gayesi yoktur ve tamamen insanların dinleri ve Müslüman geçmişleriyle olan bağlarını koparmaya matuftur diye bir düşünce ortaya konulmuştur. Bu noktada kendini Müslüman diye tanımlayan ve bu kimlikle gezen herkesin böylesi bir davada ısrarlı olması gerektiğinin altı çizilmiş ve dil devriminin taraftarı olanların sebep oldukları akıntıya karşı dikkatli olunması noktasında insanlar uyarılmıştır.

Temel olarak dil devrimine karşı çıkılmasının sebeplerine bakınca, kültürel değişimi getirmenin birinci aracı olarak görülmesi en çok ortaya konulan durumlardan birisidir. Ancak yukarıdaki örnekte de görüleceği üzere, bu amacı ifade ederken kullanılan üslup önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bir tarafta dil ve kültür devrimlerini son derece olumlu bir şey olarak görüp göstermek isteyenler, bunu batıya yaklaşmak veya öze dönüş gibi olumlu kavramlarla ifade ederken³⁰, diğer taraf da Müslüman kültürden uzaklaşma ve İslami hayatın yok edilmesi şeklinde ifade etmiştir.

Sadeleşme konusunun dünyadaki tek örneğinin Türkiye olmasından yola çıkan ve bunun başka bir örneği olmadığını sık sık dile getiren dini çevreler, bu konuda başka ülkeleri çokça örnek vermişlerdir. Yukarıdaki alıntıda bunun için İngilizceyi ve onun söz hazinesini örnek

²⁹ Doğan Aksan, (2007), *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı Son 75 Yılda Türkiye Türkçesi*, Ankara, Bilgi Yayınevi, s. 165

³⁰ Şerafettin Turan, Sevgi Özel, (2007), *75. Yılda Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü*, Ankara, Dil Derneği Yayınları, s. 17

veren konuşmacı, Türkiye’de sadeleşmeyi dile getirenlerin ortaya attığı halkın diline yaklaşmak meselesini de gerçekçi bulmamaktadır. Çünkü dil hazinesini halkın anladığı dile çevirmek isteyen hiçbir anlayışın ortaya çıkmadığını da ima etmiştir. Bu ve bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Hatta dini çevrelerin literatürü bu tartışmalarla doludur denilebilir. Örneğin Yahyaoğlu’na göre (2013), yeryüzünde başka dillerle karışık olmayan bir dil bulunmadığı gibi, başka kültürlerden etkilenmeden kendi haline varlığını sürdüren bir kültür de yoktur³¹. Bu durumda neden böyle bir girişimin sadece Türkçe üzerinde olduğu sorusunu çokça sormaktadırlar.

Dil devrimlerinin sadece dil ile ilgili olmadığını, bunun yanında kültür ile yakından ilişkili olduğu herkesin kabul ettiği bir durumdur. Bu noktada dini çevreler, özellikle kültür devrimleri sonrasında Müslüman kültüre karşı bir yabancılaşmanın olduğunu, özellikle de bunun laik çevrelerde çok hissedildiğini ifade etmişlerdir. Bu değişimlerin dile önemli ölçüde etkisinin olduğunu ve herkesin kendi kültür ortamına göre bir dil uyarlaması yaptığını da ifade etmek gerekir. Bu noktada hangi kültürün neyi yaşatmak istediği noktasına da bakılınca bazı verileri öne alıp düşünmek gerekmektedir. Bunun için de Türkiye’de, belediyesi yıllardır farklı kesimlerin elinde bulunan iki ayrı yeri ele almak uygun olacaktır. Bunun için öncelikle İstanbul’un bir ilçesi olan Sultanbeyli Belediyesi sınırları içinde bulunan sokak, cadde ve mahalle isimlerine göz atmak faydalı olacaktır.³²

SOKAK	CADDE	MAHALLE
Refah	Ferah	Abdurrahmangazi
Kandil	Kuran kursu	Akşemsettin
Mehdi	Berat	Battalgazi
Hacı	Miraç	Necip Fazıl
İskilipli Atıf Hoca	Adil	Yavuz Selim
Veysel Karani	Eyyubi	Ahmet Yesevi
Cennet		
Hudeybiye		
Siyer		

³¹ Ahmet Kemal Yahyaoğlu, (2013), *Türkçenin Katli: Öz Türkçeciliğin İç Yüzü*, İstanbul, Yakın Plan Yayınları, s. 223

³² <https://www.google.com/maps/@40.9517276,29.2728167,16z>

Diğer taraftan Eskişehir’e bakıldığında 1999 yılından sonra kesintisiz bir şekilde Belediye Başkanlığı sol eğilimli partilerin elinde olmuştur. Başkan olarak da aynı kişi önce Demokratik Sol Parti’den sonrasında ise Cumhuriyet Halk Partisinden seçilerek sürekli olarak bu görevi sürdürmüştür³³. Bu şehirdeki isimlere bakıldığında, 28 Kasım 2011 tarihli Türkiye Gazetesi eski isimlerin değiştirilerek yeni isimlerin verildiğini haber yapmaktadır. Bazı sokak isimleri şöyledir³⁴:

ESKİ	YENİ
Cami	Nikel
Bulut	Kamarot
Fatih	Propaganda
Gonca	Kompetan
Aslan	Antitez
Ataman	Jeoloji
Çetin	Platform
Çiçekli	Kozmonot

Devamında, Türkiye Gazetesinin bu duruma yorumu da ilgi çekicidir:

“Ve daha insana “yok ölünün körü!” dedirtecek cinsten bir sürü deli saçması. Burada Türkçe düşmanlığı, Türk büyükleri düşmanlığı yapıldığını söylemeye gerek yok. Dilimize, tarihimize, kültürümüze nasıl bakıldığı apaçık ortada.”

Bu durumu şiddetle eleştiren Bakiler (2012), Eskişehir’in bir sömürge toprağı olup olmadığını da sormaktadır. Bu eserden bazı alıntılar aşağıdadır:

“Eskişehir belediye Başkanlığının, beyinlerimiz donduran bir kararla, şehir sokaklarına nasıl çarpık, nasıl çirkin, nasıl saçma-sapan isimler vermeye çalıştığını çeşitli örneklerle dikkatlerinize sunmuştum. Bu çok mühim konu üzerinde tekrar düşünmenizi istirham ediyorum.

Şimdi ismi değiştirilen sokaklara ve tam bir inkârla, aşağılık duygusuyla onlara bulaştırılmak istenilen şu Yunanca, Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca isimlere bakınız. Bu çirkin

³³ Başkan, Biyografi, http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=3

³⁴ Eskişehir’de sokak isimleri, Türkiye Gazetesi, 28 Kasım 2011, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a88641.aspx>

zihniyetten millet olarak utanç duymalıyız. Ve ismi değiştirilen sokaklara neden Türkçe isimler konulmadığını kendi kendimize bir kere daha sormalıyız...

...Şimdi bu hazin, çirkin, köksüz uygulama karşısında milletçe düşünmeliyiz... ”³⁵

Aslında bu iki örnekte verilen kelimeler, farklı iki kültürün farklı duruşlarını da göstermesi açısından önemlidir. Bir tarafta çoğunlukla dini referanslı kelimelerin seçilerek sokaklara verilmesi, diğer tarafta özellikle batı dillerinden alınan sözcüklerin olması çok önemli farklılıklara işaret etmektedir. Eğer dil, ülkede yaşayan kültürün bir parçası ise, o zaman o kültürün içinde olanlar mutlaka dile yansımaları olacaktır. Bu yansımalar ise değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazen yabancı kültürle alış verişin çok sık olduğu durumlarda her türlü geçişkenlik olabilmektedir. Bunun yanında bir özentili durumu da söz konusu olabilir. Ancak bu kelime alışverişini durdurmak pek olanaklı görünmemektedir. Bu konuya dikkat çeken Lewis (1999), Türkiye'nin yüzünü batıya dönmesiyle beraber, bu durumun da çok normal olduğunu ve böylesi geçişlerin de dilde sıradan bir olay olarak karşılanabileceğini ifade etmektedir.³⁶

Dini çevrelerin bu noktadaki bakışına gelindiğinde, onlar da aynı şekilde batılılaşma taraftarı olanların o kültürü yaymaya çalıştığını, bunun kabul edilemez olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Arapça ve Farsça kelimeleri reddedenlerin çok fazlaca batı dillerinden giren kelimeleri kullandıklarını sıklıkla vurgulamışlar, hatta bu kullanımlara tepki de vermişlerdir.³⁷

Türkiye’de dini çevrelerin dil devrimleri konusunda özellikle üzerinde durdukları bir nokta, dil devrimlerinin başta ifade edildiği gibi Türkçeleşmeye doğru gitmediğini, bir noktada yeni batılı kelimelerin Türkçeyi istilaya doğru gittiğini çokça dile getirmeleri olmuştur.³⁸

Aslında gerek Lewis’ın (1999) tespitleri gerekse dini çevrelerin bu konuda dile getirdikleri birbirini doğrular niteliktedir denilebilir. Batıya yönelmiş bir Türkiye, son dönemlerde mütemadiyen o dillerden yeni kelimeler almaktadır ve bunun önemli bir sebebi de kültür ögesinin etkileşimidir.

³⁵ Yavuz Bülent Bakiler, (2012), Sözüün Doğrusu 1, Yakın Plan Yayınları, s. 95-96

³⁶ Lewis, Geoffrey. (1999). *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*, Oxford University Press, s. 136-139

³⁷ Bakiler, 2012, a.g.e., s. 208

³⁸ <http://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/mehmet-dogan/yeni-moda-bir-kelime-inovasyon-8750.html>

Bu konuda dini çevrelerin fikirlerini ortaya koyan kitapların isimlerinin de son derece kışkırtıcı olduğunu vurgulamak gerekir. Ancak bu kışkırtıcı dilin her iki tarafta da üretildiğinin altını çizmek gerekir. Bu konuda yazılmış kitaplara bir örnek olarak Mehmet Doğan’ın “Yüzyılın Soykırımı” verilebilir. Bu eser, ismi itibariyle çok açıklayıcı olmanın yanında, içerik olarak da önemli eleştiriler getirmektedir. Bunlardan göze çarpan bir tanesi devlet tarafından hazırlanan sözlükte de görüleceği üzere, bir taraftan öz Türkçeleşmek adına bazı adımlar atılırken, diğer taraftan lügatlerin batı dillerinden giren kelimelerle dolduğuna güçlü bir vurgu yapmaktadır³⁹. Bu kitapla ilgili destek yazılarına da yayımlandığı günlerde rastlanmaktadır.

“Cumhuriyet’in dil katliamcısı ve Türkçe’nin katili olduğunu, altmış bin kelimelelik lüğatimizi on beş bine düşürdüğünü, katledilen kelimelerin yerine şuurumuza bıçak sokar gibi soktuğu uydurukça kelimelerin dilimize ettiği işkenceyi öğrenmek istiyorsanız, Türkiye Yazarlar Birliği Şeref Başkanı D. Mehmet Doğan’ın yeniden basılan “Yüzyılın Soykırımı” adlı kitabını okumalısınız.

Kitap, yirminci yüzyılda yaşanan soykırım, katliam ve etnik mezalimlerin tarihi anlatılarak başlıyor. Ardından insan soykırımının kültür ve medeniyet soykırımına nasıl dönüştüğü, Türkçe’nin maruz kaldığı yozlaşma, fakirleşme ve dil tahribatı bütün cephesiyle anlatılıyor.”⁴⁰

Aslında yukarıda alıntılanan cümleler bile tek başına dil devrimlerine nasıl bakıldığının bir göstergesidir. Mehmet Doğan’ın bu kitabı o gün için yankı uyandırmış ve dil devrimine karşı düşünceler olabildiğince yalın haliyle ifade edilmiştir.

Kitabın yayımlandığı günlerde aynı konuyu ele alan başka bir gazeteci 5 Ocak 2005 tarihli Zaman Gazetesinde şöyle demiştir:

“Herhalde dünyada bir tek bizde, bünyesinden çıkan insanlar, kendi milletine soykırımı uygulamışlardır. Kitap baştan sona bu konularla ilgili çarpıcı olay ve hükümlerle doludur...

...Türkçemizin bugünkü derekeye düşmesinin tartışmasız en önemli sebebi devletimiz adına eline satırı alanın dilimizi budamasıdır. "Harp" ve "muharebe" kelimeleri atılıyor, yerlerine "savaş" kelimesi kullanılıyor. Hiç düşünülüyor ki "Kurtuluş Harbi" deriz; ama Sakarya'daki veya İnönü'deki çarpışmaları anlatmak için "muharebe" kelimesini kullanırız. Bir harpte pek çok muharebe bulunabilir. "Savaş" sadece iki kelime yerine kullanılsa yine de iyi idi. Mücadele, cidal

³⁹ Mehmet Doğan, (2004), *Yüzyılın Soykırımı*, İz Yayıncılık, s. 11

⁴⁰ Ali İlbey, <http://www.habervaktim.com/yazar/57696/iki-basucu-kitabi-yuzyilin-soykirimi-ve-turkendulusiye.html>

ve daha pek çok kelime "savaş"ın ardında kaybolup gitti. Dilimiz kısırlaştı ve nesiller de birbirlerini anlamaz hale geldi. Henüz kemikleri çürümemiş bir yazarımızın romanını lisedeki öğrencimiz lügatle okuyabiliyor. Bütün bunlar arı Türkçenin faturası olarak önümüze kondu.”⁴¹

Görüldüğü üzere çıktığı anda yankı uyandıran bir kitabı tanıtmak için yazılmış bir yazıda da dil devrimi ile ilgili benzer eleştirilere rastlamak mümkündür.

Aslında burada dini çevrelerin alternatif bir imla oluşturduklarının da altının çizilmesi gerekmektedir. Bu satırları yazan gazeteci ismini “Mehmet” yerine “Mehmed” şeklinde yazdığı gibi, hakkında tartışma açılan kitabın yazarının da ismini aynı şekilde yazmaktadır. Halbuki kitabın üzerinde yazarın ismi “D. Mehmet Doğan” olarak geçmektedir. Bu duruma verilecek başka örnekler de mevcuttur. Herhangi bir camiye girildiğinde kitap raflarında görülmesi mümkün olan “Cevab Veremedi” adlı kitap da aynı kullanıma devam etmektedir. “Cevab” kelimesi kitabın içinde de aynı şekilde geçmekteyken, bu duruma örnek verilecek başka sözcüklere de aynı kitapta rastlamak mümkündür. Örneğin yayınevini adresini verirken “Darüşşefeka” şeklinde vermekte, rahip yerine “rahib” demektedir. Bunun yanında başka sözcükler de farklı imla ile yazılmıştır: “hakimiyyet, te’sir, inkar etdikleri, müdhiş, da’vet.”⁴² Bu noktada altı çizilmesi gereken diğer bir nokta ise alıntı yapılan kitabın 2014 yılındaki ellinci baskısı bile değişmeden bu şekilde kalmıştır.

Bu şekilde kışkırtıcı eserlere verilecek başka bir örnek, yukarıda da kendisinden alıntılar yapılmış olan Ahmet kemal Yahyaoğlu’nun “Öz Türkçeciliğin İç Yüzü: Türkçenin Katli” adlı kitabıdır. Bu kitabın önsözünden bir kesit şöyledir:

“İnsanlık tarihi boyunca birçok millet lisanlarında reform yapmıştır. Zamanımızda da bazı ülkelerin, lisanlarında çeşitli değişiklikler yaptıklarını görmekteyiz. Bunlar alfabede, kelimelerin yazılışında ve telaffuzunda yapılan değişikliklerle sınırlıdır. Milli kültüre mal olmamış, sadece belirli bir zümre tarafından değişik maksatlarla kullanılan ecnebi menşeli kelimelerin kullanılmasından vazgeçilmesi yani "sadeleştirme" diyebileceğimiz hareketlerle de karşılaşyoruz. Bizdeki dil hareketleri ise bu sınırları çok aşmaktadır. Tarihte hiçbir millet, bizde yapıldığı gibi, konuşma dilinde özleştirmeye ve etnik temizliğe kalkışmamıştır. Bundan dolayı “Türk Dil Reformu” ifadesi çok hafif kalmaktadır. Peki bu hareketlere tasfiyecilerimizin münasip gördüğü gibi dil devrimi diyebilir miyiz? Devrim bir alt üst oluşu ifade eder ama bunun neticesinde gene de mevcut durumdan daha iyi bir noktaya varılması hedeflenir. Bizdeki dil hareketlerinde böyle bir hedef bulunmuyor. Nitekim hareketler dilimizi hırpalanmış, zayıflamış, fakirleşmiş; nesiller arasında,

⁴¹ Mehmed Niyazi, http://www.zaman.com.tr/mehmet-niyazi/yuzyilin-soykirimi_130540.html

⁴² Harputlu İshak Efendi, (2014), Cevab Veremedi, Hakikat Neşriyat

Türk kavimleri ve hatta siyasi görüş sahipleri arasında irtibat kabiliyetini kaybetmiş bir hale sokmuştur. Çünkü hedef, dili değiştirmek değil, ne pahasına olursa olsun, Selçuklu ve Osmanlı döneminin izlerini silmektir. Dolayısıyla bu dil hareketlerini “Türk Dil Reformu” ve “Türk Dil Devrimi” olarak adlandıramayız. Buna verilebilecek yegâne isim olsa olsa “Türk Dil Katliamı”dır.”⁴³

Bu önsöze bakıldığında, yukarıda ele alınan ve başka birçok kaynakta rastlanabilecek eleştirileri görmek mümkündür.

Dil devrimine yönelmiş olan bu eleştirilerin yanında, aslında dini eserlerde ele alınan Türkçeyi halkın anlayacağı dile çevirme hareketleri de dini çevrelerde ortaya çıkmış bir politikadır. Çünkü bir taraftan bakıldığında, Selçuklu ve Osmanlı döneminde saray dilinin oldukça ağır bir dil olmasına karşılık, halkın dilini temsil eden ve nispeten çok daha duru bir Türkçe olan dillerini başka nesillere eserleri üzerinden aktaran kurumlar tasavvuf menşelidir. Dolayısıyla dini çevreler, o zamandan beri saray diline karşı halkın kullandığı dili daha çok tercih etmişler ve halk ile iç içe olmuşlardır⁴⁴. Bundan dolayıdır ki özellikle dini ıstılahtaki kelimeler ve tasavvufta kullanılan kelimeler halkın düzeyinde yaşayabilmişlerdir. Ancak saray dilindeki tumturaklı ifadeler ve şiire uygun söylemlerin kullanılmadığı göze çarpmaktadır.

Bu noktada eserleri halk anlasın diye sade bir Türkçeye çevirme anlayışı dini çevrelerde hep olagelmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminde devrimlere özellikle karşı duruşlarının arkasında önemli kültürel kaygılar yatmaktaydı ki yukarıda bahsedilmiştir.

Sadeleştirme konusuna verilebilecek önemli bir örnek, Elmalılı Hamdi Yazır’ın “Hak Dini Kuran Dili” adlı tefsiridir. Bu surenin orijinalindeki Maide Suresinin ilk başları şöyledir:

“Bu sûrei Mâide dahi Medenîdir. Ya’ni hicreti seniyyeden sonra nâzil olmuştur. Hem de son zamanlarda nâzil olan sûrelerdendir. Netekim..... sûrei «Mâide» Kur’anın nüzülce muahhar olanlarındandır. Binaenaleyh halâlımı halâl, haramını haram tutunuz» diye de aleyhissalâtü vesselâmdan merviydir. Hudeybiye senesinden itibaren nüzule başlamış, bir kısmı

⁴³ Yahyaoğlu, 2013, a.g.e., s. 9

⁴⁴ Azmi Bilgin, (2014), "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı." *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri* 1, s. 71

fethi Mekke senesi, bir kısmı da hicretülveda'da nâzil olmuştur. Bazıları Bu Sûrenin hepsi birden hicretülveda'da Arefe günü, bazıları da bu sefer esnasında Nâzil olduğunu söylemişlerdir.⁴⁵

Aynı surenin aynı yerleri sadeleştirilmiş yeni tefsirde şu şekilde geçmektedir:

"Maide suresi de medine'de inmiştir. Yani peygamberimizin hicretinden sonra inmiştir. Hem de son zamanlarda inmiş olan sûrelerdendir. Nitekim... Maide suresi nüzul bakımından son inen sûrelerdendir. "Şu halde helalini helal, haramı haram tutunuz." diye de peygamberimizden rivayet edilmiştir. Hudeybiye senesinden itibaren inmeye başlamış, bir kısmı mekke'nin fethedildiği yıl, bir kısmı da veda haccında inmiştir. Bazıları bu sûrenin hepsi birden veda haccında arefe günü, bazıları da bu sefer esnasında inmiş olduğunu söylemişlerdir.⁴⁶

Görüldüğü üzere, orijinal halinin bugün için anlaşılma noktasında çok zor olmasına karşılık, sadeleştirilmiş hali gayet anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Elmalı tefsirinin bütünü yukarıdaki gibi sadeleştirilerek yazılmış ve insanların anlayacağı şekle getirilmiştir.

Başka bir sadeleştirme hareketi Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserini sadeleştirerek insanların anlayacağı hale getirmek şeklinde olmuştur. Ancak bu eserde dikkat çeken unsur, bir sayfada orijinal metin, diğer sayfada ise sadeleştirilmiş halinin bulunmasıdır⁴⁷. Dolayısıyla okuyan kişi, her iki metni de görecek.

Bu örneklerde görüldüğü üzere dini çevrelerin içinde, insanların anlamasına matuf sadeleştirme hareketleri baş gösterdiği gibi, eskiden beri durdukları noktada duranların da var olduğu ortaya çıkmaktadır. Meselenin özü itibarıyla şunu söylemek mümkündür ki dini çevrelerin içinde Osmanlı Türkçesi birçok yönleri itibarıyla yaşamaktadır. Yine aşağıda, çıkarılan dergilerdeki dil ve üslubun bunu gösterdiği ortaya konulacaktır.

Öncelikle Zafer Dergisi ele alındığında, yazılı makaleler üzerinden bir değerlendirme yapmak uygun olacaktır. Bu yazılı makaleler de iki grupta ele alınacaktır. Birincisi dini içerikli makaleler, diğeri ise sağlık gibi başka konular olacaktır. Birinci makale dini içeriklidir:

⁴⁵ Elmalı Hamdi Yazır, Maide Suresi, <http://tr.yenisehir.wikia.com/wiki/Dosya:5-Maide.pdf>

⁴⁶ Elmalı Hamdi Yazır, (t.y.), *Hak Dini Kuran Dili*, Cilt 3, sadeleştirilenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Feza Gazetecilik, İstanbul, s. 139

⁴⁷ <http://www.pandora.com.tr/urun/safahat-orijinal-metin-sadelestirilmis-metin-notlar/356887>

“ALLAH’IN ZATI NEDEN BİLİNMEZ?”

Allah’ın zâtı, idrak edilemeyecek kadar yücedir. Zira akıl ve idrak O’nun insana bir hediyesidir ve mahlûk olan bu sermaye ile Allah’ın varlığı bilinebilir, ama zâtının hakikati idrak edilemez. Mahlûk olan şey mutlaka sınırlıdır. Bir başlangıcı olduğu gibi, bir nihayeti de vardır. Meselâ, göz mahlûk olduğu gibi, görme sıfatı da mahlûktur ve her ikisi de sınırlıdır. İnsan, bütün cisimleri göremediği gibi, kâinatta faaliyet gösteren kuvvetleri, bedenlerde vazife gören ruhları, bu âlemi dolduran melekler dünyasını göremez. Göz gibi, akıl da bir mahlûktur. Allah’ın sıfatları ise sonsuzdur...⁴⁸

Bu makalede toplamda 444 kelime bulunmakla beraber, öz Türkçe adına ortaya konulmuş sözcüklerin hiçbirisine rastlanmamıştır. Hatta bazı Arapça kelimelerin dahi okuyucu tarafından bilinmemesi ihtimali yüksek olduğu için, onun da açıklaması verilmiş ki o da Arapçadır. (işrak= şirk). Bazı kelimeler tekrar edilmekle beraber kullanılan yabancı kelimeler şöyledir: “zâtı, idrak, zira, akıl, idrak, hediyesidir, mahluk, sermaye, hakikati, nihayeti, âlemi, melekler, mukayyed, enzar, müstakim, işraktır, mahsulü, Hâlık, kudsî, mahiyetini, marifete, muhabbete, latîfelerle, muhatap, tasarruf, aciziz, münezzeh, telaffuz, kudsî tespit, şuur, azade, marifet, kabiliyetlerine, kıyas, ulvî”

Bu sözcükler arasında bugün günlük Türkçede kullanılan karşılıkları bulunmasına rağmen, böyle bir tercihte bulunulmamıştır.

ZAT	KENDİ
İDRAK	ANLAMA
HEDİYE	ARMAĞAN
HAKİKAT	GERÇEK
MUKAYYED	SINIRLI
MAHSUL	ÜRÜN
HALIK	YARATICI
MUHABBET	SEVGİ
ULVİ	YÜCE

⁴⁸ Alaaddin Başar, (2001), “Allah’ın Zati Neden Bilinmez”, *Zafer Dergisi*, Sayı 295, Ekim 2001, <http://www.zaferdergisi.com/makale-108-allah-in-zati-neden-bilinmez.html>

Aşağıdaki cümlede ise normalde dini istilahta çok geçen bir kelime yerine öz Türkçe olan şekli kullanılmıştır. Ancak böyle sadece bir kelime tespit edilebilmiştir.

“Ve bunların hiçbiri ruhun kemalini anlamakta ölçü olamazlar.”

Buradaki “ölçü” sözcüğüne bedel, daha çok dini metinlerde “mikyas” sözcüğü kullanılmaktadır ki bu sefer tercih bundan yana olmuştur. Bu da az ya da çok bir etkilenmenin ve dile yeni öğeler girmesinin bir göstergesidir.

Burada ilgi çeken başka bir nokta ise başka bir kaynaktan yapılan alıntının açıklanmasıdır. Alıntı şöyledir: *“Göz gibi, akıl da bir mahlûktur. Allah’ın sıfatları ise sonsuzdur. Sınırlı olan, sonsuzu ihata edemez, kavrayamaz. Hakikat-ı mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez.”*

Bu cümleyi açıklamak için yazarın kendisinin kullandığı cümleler ise şöyledir:

“Mutlak, kayıt altına alınamayan, kendisine bir sınır biçilemeyen demektir. ‘Enzar,’ ‘nazar’ın çoğuludur; nazar ise, çoğu zaman, akıl mânâsına kullanılmaktadır. Allah’ın bütün sıfatları mutlaktır, sonsuzdur. Bu sıfatların kayıtlı ve mahlûk olan akılla hakkıyla idrak edilemeyeceğini her müstakim akıl, şüphesiz, kabul eder. Sıfatı hakkıyla idrak edilemeyenin Zâtının da mahiyetiyle bilinmeyeceği çok açıktır.”

Burada altı çizilmesi gereken nokta ise yapılan açıklama, aslında muhatapların anlayacağı dil ile ifade edilmiş cümlelerdir. İkinci alıntı eğer muhatapların anlayacağı bir dil ise, bu insanların içinde eski Türkçenin pekâlâ yaşadığına hükmedilebilir.

Bu noktada şu tespiti yapmak gerekir ki dini çevrelerin Türkçenin sadeleşmesi gibi bir problemleri yoktur. Sadece muhatapın anlaması durumuna göre birtakım sadeleştirmelere gidilmiştir. Ancak bu sadeleştirme bile çok sınırlıdır. Sadeleştirilen metinler bile oldukça ağır bir dil ile kaleme alınmıştır.

Arapça kelimelerin çok farklı türevlerde kullanılıyor olması, bir noktada kafiye yapabilme olasılığını da artırdığı için, ayrıca bir kolaylık getirmekte hem de okuyucunun daha çabuk öğrenmesine de vesile olmaktadır. Hatta kelimelerin anlamlarının parantez içinde verilmesi bile, okuyucuyu bu kelimeleri öğrenmeye teşvik etmek içindir denilebilir. Şu örnek bu konuyu açıklayıcı mahiyettedir: *“Allah’ın zâtının idrak edilemeyeceğini bilmek gerçek idraktır. Onun zatı üzerinde düşünmek ise işraktır (gizli şirkir).”*

Görüldüğü üzere burada “idrak” ile “işrak” birbiriyle kafiyelidir ve bu yüzden parantez içindeki ifade kullanılmamıştır. Aynı zamanda da okuyucuya bu kelime de öğretilenektir. Ancak aynı dergiden dini içeriği olmayan bir makaleye bakıldığında çok büyük değişiklikler de göze çarpmaktadır.

Katkı maddeleri hayata bir artı mı?

Gıda katkı maddeleri (GKM) hazır satılan yiyeceklere katılan, raf ömrünü uzatan, kıvamı artıran, asitlik dengesini sağlayan, aroma ve rengi düzelten maddelerdir. Ayrıca üretim aşamasında kaybolan besin değerlerinin yerine konması amacıyla da katılır. Bazı katkı maddeleri ise içindekiler listesinde yer almamasına rağmen üretim aşamasındaki işlemler sırasında son ürünün elde edilmesi için kullanılır.⁴⁹

Konunun değişmesiyle beraber, kelime içeriğinin de önemli ölçüde değişmesi sadece bu örneklere has bir durum değildir. Bütünüyle böyle bir durum söz konusudur. Demek ki Arapça ve Farsça kelimeler daha çok dini literatürün malıdır ve çok sık kullanılmaktadır. Özellikle de bunun üstüne dinin insanın kimliğini oluşturmadaki rolleri göz önünde bulundurulduğunda, kendi içlerinde genellikle “uydurukça” diye tabir ettikleri kelimelere karşı da tepkileri anlaşılmış oluyor. Aslında bu çalışmanın da temel argümanlarından birisi bu noktadır. Her iki tarafta bulunan insanlar için kullandıkları kelimeler onların ontolojik varlıklarıyla birebir ilişki içindedir ve bu kelimelerden vazgeçmeleri olanaksız görünmektedir. Özellikle yukarıdaki “Allah’ın Zatı Neden Bilinmez?” adlı makaledeki bir cümle üzerinden bu durumu açıklamak mümkün olacaktır: “Sınırlı olan, sonsuzu ihata edemez, kavrayamaz.”

Bu cümlelerin ilginç olan yanı “ihata edemez” ifadesini okuyanın bilememesi ihtimaline binaen hemen arkasından anlaşılabilir kelimelerle karşılığının verilmesidir. Böyle bir durum dini içerikli metinlerde çokça vuku bulmaktadır. Hatta ÖSYM’nin sınavlarında bir anlatım bozukluğu saydığı aynı anlama gelecek iki kelimeyi kullanmak dini çevrelerde bir anlatım kolaylığına dönüşmektedir. Bu vesileyle birçok kelime de öğrenilmektedir.

Benzer şekilde iki makale örneğine Semerkand Dergisinde de bakılacaktır. Birincisi dini-tasavvufi içeriklidir:

⁴⁹ Elif Kırıl, (2009), “Katkı maddeleri hayata bir artı mı?”, *Zafer Dergisi*, Sayı: 394, Ekim 2009, <http://www.zaferdergisi.com/makale-2514-katki-maddeleri-hayata-bir-arti-mi.html>

“Muhabbette iki farklı makam vardır: Birisi, sevenlerin makamıdır. Bundan daha üstün olan ikincisi ise, Allah tarafından sevilenlerin makamıdır. Bu durum sufilerin “mürid” yani Allah’ı isteyen ve “murâd” yani Allah tarafından istenen kavramlarıyla ifade edilir.

Aynı şekilde, münib (Hakk’a yönelen) ile müctebâ (Hak tarafından seçilen); talip (Hakk’ı isteyen) ile matlup (Hak tarafından istenen); rağib (Hakka rağbet eden) ile merğûb (Hak tarafından rağbet edilen); hâfiz (ilahî hudutları koruyan) ile mahfûz (Hak tarafından korunan) ifadeleri de bu yola girenlerin farklı durum ve makamlarını anlatmak için kullanılmaktadır...”⁵⁰

Aslında yukarıda yazılanlara eklenecek çok fazla bir şey bulunmamaktadır. Öncelikle derginin ismi “Semerkant” değil “Semerkand”dır. Sonrasında bilinmemesi muhtemel kelimelerin parantez içinde anlamları verilerek hem anlama kolaylaştırılmış hem de bu kelimelerin öğrenilmesi sağlanmıştır. Ayrıca dini içerik olduğu için oldukça ağır bir dili de vardır.

Bu noktada şu çıkarıma varmak mümkündür: Dini çevreler kendi içlerinde birçok bölünmeye gitmiş olsalar da dil konusundaki refleksleri oldukça benzerlik göstermektedir.

Aynı şekilde dini içerik barındırmayan başka bir makaleye bakıldığında kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin de oldukça azaldığı göze batmaktadır:

“İslamofobi Tartışılmaya Devam Ediyor

Batı’nın İslâm korkusu ve düşmanlığı, kökeni yüzyıllar öncesine dayanan kronikleşmiş bir sorun. İslâm’ı ortak düşman olarak belirlemiş toplumların ittifakıyla şekillenen bugünkü durum ise tarihte yaşananlardan çok daha farklı, çok daha ironik durumda. İronik, çünkü bugünün Avrupası bir yandan “insan hakları savunuculuğu” gibi “kutsal” bir vazifeyi ifa ettiğini iddia ederken, bir yandan da birlikte yaşadığı müslüman toplumlara hiç acımadan zulmediyor.”⁵¹

Görüldüğü üzere kullanılan dil önemli ölçüde içeriğe göre değişmektedir.

⁵⁰ Ali Kaya, (2014), “Tasavvuf klasikleri”, *Semerkand Dergisi*, Ekim 2014, <http://semerkandergisi.com/tasavvuf-klasikleri/>

⁵¹ İbrahim Baran, (2013), “Dünya Hali”, *Semerkand Dergisi*, Mart 2013, <http://semerkandergisi.com/dunya-hali-81/>

SONUÇ

Dini çevrelerin dil politikaları özetlenecek olursa, öncelikle evvelen ve bizzat dilin sadeleşmesi diye bir problemlerinin olmadığı göze çarpmaktadır. Sadeleşme noktası ise okuyucunun anlamaması muhtemel olan kelimelerin bir şekilde ya parantez içinde ya da cümle devamında verilmesi şeklindedir. Ancak özellikle dini ıstılahtaki kelimelerden hiçbir surette vazgeçmek gibi bir eğilimleri yoktur. Bu kelimeleri bir şekilde insanlara öğretecek bir anlayış içinde oldukları göze çarpmaktadır. Karşıdakinin anlamasını kolaylaştıracak şekilde sadeleşme anlayışından başka bir anlayışı beslemedikleri gözlemlenmektedir. Öz Türkçe gibi bir problemleri kesinlikle bulunmamaktadır. Hatta birçok standart kurallara bile çok fazla uymadıkları gözlemlenmiştir. Ancak bazı temel dini kaynakların herkesin anlayacağı şekilde sadeleştirilmesi öteden beri içinde oldukları çabanın da göstergesidir. Ayrıca dini ıstılahtaki kelimeleri öğretmek için farklı yöntemler de kullanmaktadırlar. Bunun önemli bir yanı ise bu kelimelere karşı o kadar yakınlık hissetmektedirler ki bunları öncelikle öğretmek kullandırma politikasını benimsemişlerdir. Diğer taraftan bu insanların kendi kimlikleriyle o kadar iç içe girmiş bir durum arz etmektedir ki Cemil Meriç’in ifadeleri içinde kelimelerine “uzanan eli” şiddetle reddetme eğilimindedirler.

Aslında buradan çıkarılacak en önemli sonuç şudur ki her ne kadar başka toplum birimleri ısrarla Türkçeyi sadeleştirmeye ve yabancı kelimelerden arındırmaya çalışıyor olsalar da eski Türkçe veya Osmanlıca bugün olduğu gibi, özellikle dini metinlerde, yaşamaktadır. Sadece ölen kısmı Divan Edebiyatının kendine düşen payıdır. Diğer türlü dini içerikler olduğu gibi varlık sahasında durmaktadır. Bunun yanında şunu da ifade etmek gerekir ki bir kelimeyi sözlükten atmak o kelimeyi kullanımdan kaldırmak anlamına gelmemektedir Sözlükte olmasa bile ülke içindeki insanların gerek konuşmalarında gerekse edebiyatlarında yaşayan birçok sözcük bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Afet İnan, (1984), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 4. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Ahmet Kemal Yahyaoğlu, (2013), *Türkçenin Katli: Öz Türkçeciliğin İç Yüzü*, İstanbul, Yakın Plan Yayınları

Alaaddin Başar, (2001), “Allah’ın Zatı Neden Bilinmez”, *Zafer Dergisi*, Sayı 295, Ekim 2001, <http://www.zaferdergisi.com/makale-108-allah-in-zati-neden-bilinmez.html>

Ali İlbey, <http://www.habervaktim.com/yazar/57696/iki-basucu-kitabi-yuzyilin-soykirimi-ve-turkendulusiye.html>

Ali Kaya, (2014), “Tasavvuf klasikleri”, *Semer kand Dergisi*, Ekim 2014, <http://semerkanddergisi.com/tasavvuf-klasikleri/>

Alper Kasımoğlu, (2012), “Milliyetçilik Ve Dil: Dil Milliyetçiliğinin Başarı Ve Başarısızlıkları”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5

Anıl Çeçen, (1984), *Kültür ve Politika*, Hil Yayınları, İstanbul

Azmi Bilgin, (2014), "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı." *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri 1*

Başkan, Biyografi, http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=3

Bekir Berat Özipek, “Muhafazakarlık Nedir?”, *Köprü Dergisi*, 97. Sayı, Kış 2007, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=822>

Cemil Meriç, (2005), *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul

Doğan Aksan, (2007), *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı Son 75 Yılda Türkiye Türkçesi*, Ankara, Bilgi Yayınevi

Elif Kırıl, (2009), “Katkı maddeleri hayata bir artı mı?”, *Zafer Dergisi*, Sayı: 394, Ekim 2009, <http://www.zaferdergisi.com/makale-2514-katki-maddeleri-hayata-bir-arti-mi.html>

Elmalılı Hamdi Yazır, (t.y.), *Hak Dini Kuran Dili*, Cilt 3, sadeleştirilenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Feza Gazetecilik, İstanbul

Elmalılı Hamdi Yazır, Maide Suresi, <http://tr.yenisehir.wikia.com/wiki/Dosya:5-Maide.pdf>

Enver Ziya Karal, (1999), *Osmanlı Tarihi*, IX. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları

Erik J. Zürcher, (2010), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çeviren Yasemin Saner Gönen, İstanbul, İletişim Yayınları

Erol Güngör, (1989), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, 7. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınları

Eskisehir’de sokak isimleri, Türkiye Gazetesi, 28 Kasım 2011, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a88641.aspx>

Harputlu İshak Efendi, (2014), *Cevab Veremedi*, Hakikat Neşriyat

Helen Spencer-Oatey, (2012), *What is culture? A compilation of quotations*, GlobalPAD Core Concepts, Available at GlobalPAD Open House

<http://www.pandora.com.tr/urun/safahat-orijinal-metin-sadelestirilmis-metin-notlar/356887>

<http://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/mehmet-dogan/yeni-moda-bir-kelime-inovasyon-8750.html>

<https://www.google.com/maps/@40.9517276,29.2728167,16z>

Hüseyin Sadoğlu, (2002), *Uluslaşma sürecinde Türk dil politikaları (1839-1950)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul

Hüseyin Sadoğlu, (2010), *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları

İbrahim Baran, (2013), “Dünya Hali”, *Semer kand Dergisi*, Mart 2013, <http://semerkanddergisi.com/dunya-hali-81/>

Kanunu Esasi, Kabul Tarihi: 7 Zilhicce 1293 (23 Aralık 1876), *Düstur*, Birinci Tertip, Cilt 4

Lewis, Geoffrey. (1999). *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*, Oxford University Press

LİSAN (DİL) MESELESİ – Tarih Sohbetleri,
<https://www.youtube.com/watch?v=etIGyNqxipl>

Mahadev Apte, (1994) *Language in sociocultural context*. In: R. E. Asher (Ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol.4 (pp. 2000-2010). Oxford, Pergamon Press.

Mehmed Niyazi, http://www.zaman.com.tr/mehmet-niyazi/zyzyilin-soykirimi_130540.html

Mehmet Doğan, (2004), *Yüzyılın Soykırımı*, İz Yayıncılık

Mehmet S. Aydın, (1986). “Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1

Merriam Webster, “language”, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/language>

Necdet Aysal, (Bahar 2011). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Giyim Ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt X, Sayı 22

Nevzat Kösoğlu, (1992), *Milli Kültür ve Kimlik*, İstanbul, Ötüken Yayınları

Özer Ozankaya, (1994). *Toplumbilim*, (8.bs.), İstanbul, Cem Yayınevi

Özlem Eraydın Virtanen, (2003). “Dil Politikalarının Milliyetçilik Hareketlerindeki Tarihsel Kökenleri”, *Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları*, Ed: Ebru Uzpeder, İstanbul, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını

Raymond Williams, (2005), *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*, Çeviren: Savaş Kılıç, İstanbul, İletişim Yayınları

Sabahattin Gültekin, (2014), *Edebiyat ve Hukuk İlişkisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara

Şerafettin Turan, Sevgi Özel, (2007), *75. Yılda Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü*, Ankara, Dil Derneği Yayınları

Türkçe Sözlük, (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara

Yavuz Bülent Bakiler, (2012), *Sözün Doğrusu 1*, Yakın Plan Yayınları

Zeynep Korkmaz, (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, “Dil”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara